

IX

Życiorysy Prezesów Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie

Kolejnymi Prezesami PTNO byli profesorowie:

*Tadeusz Brzeski (1950-1958), Tadeusz Sulimirski (1958/1959, 1978-1980),
Władysław Folkierski (1959-1961), Bronisław Helczyński (1961-1965,
1966-1978), Jakub Rostowski (1965/1966), Tymon Terlecki (1980/1981),
Edward Szczepanik (1981-2003).*

*Poniżej są podane ich życiorysy wzięte z nekrologów umieszczonych w
Rocznikach.*

PROF. DR TADEUSZ BRZESKI

Prezes Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie, zmarł w dniu 27 marca 1958 r. w Londynie.

Urodzony w Dębicy w 1884 roku, studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie uzyskał stopień doktorski. Po odbyciu dalszych studiów za granicą habilitował się w Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w 1916 roku z zakresu ekonomii na podstawie pracy „O granicach ekonomii społecznej”. Po wojnie został mianowany profesorem ekonomii w Uniwersytecie Poznańskim, a w 1922 roku został powołany na katedrę ekonomii w Uniwersytecie Warszawskim, w którym obrano go rektorem na rok akademicki 1929/1930. Był członkiem Polskiej Akademii Umiejętności i wiceprezesem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego oraz członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

W dziedzinie swej specjalności rozwijał bardzo intensywną działalność. Obdarzony niezwykle krytycznym umysłem, opierał swe rozumowanie na niezbitych zasadach logiki, z których wpływały należycie ugruntowane wnioski. Posiadał wielką bystrość umysłu, którą zachował do końca swego życia i umiał zawsze znaleźć trafne rozwiązanie zagadnień czy to o charakterze szczegółowym, będących przedmiotem jego badań, czy też zagadnień o znaczeniu ogólnym. Jego prace odznaczały się precyzją myśli i głębokim ich ujęciem. Ekonomię ujmował jako jedną z nauk typu humanistycznego, wychodząc z założenia, że dobra materialne mają służyć

rozwojowi umysłowemu i duchowemu ludzkości. Zwalczając metody badań przejawów życia gospodarczego, oparte o formułki matematyczne, uważał, że właściwa droga do rozwiązania zawiłych zagadnień ekonomicznych polega na obserwowaniu roli człowieka i jego postawy w życiu gospodarczym. Interesowało go szczególnie zagadnienie roli pieniądza w gospodarce i ta dziedzina jest tematem głównych jego prac, do których m.in. należą: „Psychologiczna teoria gospodarcza” (1921), „Ustrój pieniężny” (1927) i „Polityka monetarna” (1932).

W chwili wybuchu wojny, profesor Brzeski znajdował się we Lwowie, skąd został wywieziony do Kazachstanu. Zwolniony na podstawie układu polsko-sowieckiego, przybył w 1941 roku na Środkowy Wschód, a w rok później został powołany do Londynu, do Ministerstwa Prac Kongresowych, w którym objął stanowisko sekretarza generalnego. Brał udział w organizacji Polskiego Wydziału Prawa przy Uniwersytecie w Oxford, gdzie wykładał ekonomię.

W jesieni 1944 roku wybrany dziekanem Wydziału, był nim aż do zamknięcia Wydziału w 1947 roku.

W latach powojennych Tadeusz Brzeski brał żywy udział w organizowaniu polskiego życia naukowego na obczyźnie. Był jednym z inicjatorów powołania do życia w 1948 roku Polskiej Rady Naukowej, przekształconej w 1950 roku na Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie. Wybrany pierwszym prezesem Towarzystwa, piastował tę godność aż do zgonu. Był również jednym z organizatorów Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie, będąc od powstania tegoż w 1951 roku jego rektorem.

Prezes położył ogromne zasługi dla rozwoju Towarzystwa. Uczestniczył we wszystkich pracach Towarzystwa, inicjując wiele z nich, stał przy tym na straży ich należytego poziomu naukowego. W przemówieniach na dorocznych zebraniach publicznych Towarzystwa, drukowanych w Rocznikach, starał się szkicować obraz dziejów polskiej myśli naukowej. Pilnie też śledził poczynania narzuconego reżymu komunistycznego w Kraju w stosunku do nauki i pracowników naukowych i przedstawiał je w należywym świetle. Zdając sobie sprawę z położenia instytucji naukowych w Kraju, uzależnionych nawet w dziedzinie twórczości naukowej od czynników administracyjnych, stale podkreślał i uzasadniał obowiązek Towarzystwa reprezentowania wolnej nauki polskiej. Będąc zdecydowanym przeciwnikiem ustroju komunistycznego, który jako humanista zwalczał na podstawie założeń racjonalnych, wierzył zawsze głęboko w odrodzenie niezależnego państwa polskiego po załamaniu się systemu komunistycznego i panowania sowieckiego. W tym też duchu sformułowane były myśli, będące treścią jego odczytu wygłoszonego na

Konferencji Wolnej Kultury Polskiej w Londynie w 1957 roku. Włożył on wiele wysiłku i inicjatywy w przygotowanie tej konferencji i został wybrany przewodniczącym jej Komitetu Honorowego.

Profesor Tadeusz Brzeski przedstawiał typ humanisty o wysokich wartościach moralnych. Umiejąc dostosować się do skromnych warunków, które znosił po spartańsku, wyrozumiały dla innych, pracował z poświęceniem dla swych umiłowanych idei: nauki jako treści swego życia i dobra tej nauki, jako źródła wartości duchowych społeczeństwa. Zaskarbił sobie szacunek tych wszystkich, którzy kiedykolwiek z nim współpracowali, oraz szeregu pokoleń młodzieży, którą kształcił. Pozostawił po sobie pamięć zasłużonego uczonego, człowieka o wielkich zaletach ducha, wielkiego patrioty, niestrudzonego bojownika o wolność nauki polskiej, do ostatniej chwili swego życia dochowującego wierności ideałom, które umiłował.

bez podpisu

PROF. DR TADEUSZ SULIMIRSKI

Profesor Tadeusz Sulimirski, dr praw i dr filozofii, były rektor i następnie prorektor Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie, urodził się 1 kwietnia 1898 roku w miejscowości Kobylany koło Krosna. Do gimnazjum uczęszczał najpierw w Chyrowie, a później we Lwowie. Egzamin maturalny zdał w 1916 roku. Studia akademickie odbył na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Studiował prawo i ekonomię, a następnie archeologię i antropologię. Po ukończeniu studiów prawniczych, Tadeusz Sulimirski uzyskał w 1924 roku tytuł doktora praw. Następnie studia kontynuuje pod kierunkiem prehistoryka prof. Leona Kozłowskiego, antropologa Jana Czekanowskiego i etnografa Adama Fischera, uzyskując w 1929 roku tytuł doktora filozofii z zakresu archeologii pradziejowej. W 1931 roku T. Sulimirski habilitował się na docenta i po odejściu prof. Kozłowskiego do Ministerstwa, objął jego miejsce jako zastępca profesora przy katedrze archeologii na Uniwersytecie J.K. we Lwowie. W 1936 roku został mianowany profesorem prehistorii na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

W początkach II wojny światowej prof. Sulimirski przedostaje się przez Rumunię i Francję do Wielkiej Brytanii. Będąc w Szkocji razem z innymi intelektualistami w obozach wojskowych, prof. Sulimirski przewodniczył w pracach nad naukowymi podstawami projektowanej Federacji Zachodnio-Słowiańskiej w zespole z Czechami i Słowakami.

Rezultatem tych prac było przygotowanie map i materiałów źródłowych projektowanej Federacji z uwzględnieniem zachodnich granic Polski, o czym miał prowadzić rozmowy gen. Sikorski z prez. Rooseveltem.

Również w okresie wojny prof. Sulimirski, jako generalny sekretarz w Ministerstwie Oświaty, zajmuje się organizowaniem polskiego szkolnictwa na obczyźnie. Między innymi brał czynny udział w pracach Zrzeszenia Profesorów i Docentów Polskich Szkół Akademickich w Wielkiej Brytanii.

W latach powojennych prof. Sulimirski wykładał na Polskim University College oraz na Polskim Wydziale Ekonomii i Nauk Politycznych w Londynie. Ponadto wygłosił odczyty na temat archeologii i prehistorii w Słoweńskiej Akademii Nauk w Lublanie, w Instytucie Prehistorii przy Uniwersytecie w Monachium, w Szwedzkiej Akademii Nauk w Sztokholmie, w Instytucie Sławistycznym przy Uniwersytecie w Kopenhadze i w latach 1964-65 również przeprowadził cykl wykładów na Uniwersytetach w Łodzi, Poznaniu i Wrocławiu. Od 1956 do 1970 był wykładowcą (lecturer) w Instytucie Archeologicznym Uniwersytetu Londyńskiego. Brał również udział w II Międzynarodowym Kongresie Archeologii Słowiańskiej w 1970 roku we Wschodnim Berlinie, gdzie wygłosił referat pt. „Zagadnienie Wenetów-Wenedów”. Tak samo „Zagadnienie” to przedstawił na Kongresie Współczesnej Nauki i Kultury Polskiej na Obczyźnie w 1970 roku w Londynie (tom I, str. 99-108).

Prof. Sulimirski w latach powojennych poświęcał wielki wkład pracy polskim organizacjom naukowym. Był promotorem założenia Polskiego Towarzystwa Naukowego (1950), gdzie pełnił funkcję sekretarza generalnego (1952-1957), prezesa (1958-1959, 1978-1980) i redaktora Roczników PTNO. W tym samym czasie należy do współzałożycieli Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie w Londynie, pełniąc od 1951 roku obowiązki profesora prehistorii i dziekana Wydziału Humanistycznego. W latach (1969-1979) piastuje godność rektora i później prorektora tej uczelni. Będąc pedagogiem z powołania, przejawiał dużą troskę o losy polskiej nauki i kultury, których swobodny rozwój pod okupacją sowiecką w Kraju stał się niemożliwy. Był jednak optymistą i z dużym entuzjazmem i energią kontynuował nauczanie w ramach PUNO, który pozostawał jedyną wolną polską uczelnią na obczyźnie.

O charakterze prac naukowych prof. Sulimirskiego zdecydowały Jego młode lata, kiedy przebywał na południowym wschodzie Polski i przez krótki czas na Kaukazie. Dobra znajomość języków słowiańskich umożliwiła wykorzystanie materiałów źródłowych w zakresie prehistorii Europy wschodniej. Pradzieje europejskiej części ZSSR, od początków osiedlenia się człowieka aż do VI wieku, są podsumowane w Jego dziele pt.

”Prehistoric Russia” (London, 1970, str. 449, ryc. 21). Prace Jego przedstawiają duży odcinek pradziejów Europy Wschodniej, od neolitu do okresu wędrówek ludów, uwypuklając szczególnie okresy epoki brązu i wczesnej epoki żelaza. Najwięcej uwagi poświęcił Scytom, Kimmerom, Sarmatom i Trakom, ludom na rozległych obszarach Europy Południowo-Wschodniej i Eurazji Południowo-Zachodniej.

Prof. Sulimirski był wybitnym uczonym i należał do wielu towarzystw naukowych - między innymi był członkiem Instytutu i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce, Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego w Warszawie, The Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, Society of Antiquaries of London i innych. Naukowcy brytyjscy, na 80-lecie Jego urodzin, złożyli hołd Jego zasługom, poświęcając Mu cały numer biuletynu archeologicznego („The Sarmatians” - 15-th Bulletin of Institute of Archeology, London 1978). W uznaniu Jego zasług dla nauki i kultury polskiej, P.U.N.O. nadał Mu w 1980 roku godność doktora honoris causa nauk matematyczno-przyrodniczych. Również został odznaczony podwójnym Krzyżem Walecznych, Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta i Medalem 600-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Władysław Skiba

PROF. DR WŁADYSŁAW FOLKIERSKI

Dnia 3 czerwca 1961 roku zmarł w Londynie profesor Władysław Folkierski, prezes Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie.

Urodził się w 1890 roku w Paryżu, z ojca znakomitego uczonego i działacza, który zasłużył się Peru, podobnie jak Ignacy Domeyko Chili - i z matki Francuzki, kobiety wielkiego charakteru i wysokiej kultury. - Po ukończeniu gimnazjum św. Anny w Krakowie odbywa studia wyższe na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie się doktoryzuje i habilituje, aby wkrótce zostać powołanym na katedrę romanistyki Wszechnicy Jagiellońskiej. W związku z tą działalnością profesorską, która po wielu latach budzi w jego dawnych słuchaczach uczucia głębokiej wdzięczności i podziwu dla wiedzy, metody i czarującego sposobu wykładania - podejmuje prof. Folkierski szereg prac naukowych o rozległych horyzontach badawczych.

Wymienić trzeba na tym miejscu najważniejsze pozycje znaczące piękną drogę twórczości uczonego i pisarza. W roku 1917 ukazuje się wydana przez Polską Akademię Umiejętności praca pod tytułem: „Cyd

Kornela w Polsce”, w 1920 zaś również przez PAU - obszerna rozprawa: „Ze studiów nad wiekiem XVIII-ym: Estetyka Shaftesburego”, potem w 1925: „Fredro a Francja”, wreszcie w roku 1925 w Paryżu u Championa, ale również pod dostojnym protektoratem PAU - wielka, z górą 600 stron licząca, nagrodzona przez Akademię Francuską rozprawa w języku francuskim pt.: „Entre le Classicisme et le Romantisme, Etude sur l'esthétique et les esthètes du XVIII siècle”.

We wszystkich tych pracach ustala się samorzutnie, zwolna, ale stanowczo kierunek zainteresowań, a zwłaszcza rodzaj metody badawczej Folkierskiego. Pomimo pozornych raczej wahań i odchyleń przyjmuje on, ale po swojemu stosuje, metodę porównawczą. - P. Jerzy Pietrkiewicz, którego talent i umysłowość wysoko cenili zmarli pisarz-profesor - nazwał prof. Folkierskiego „Wirtuozem metody porównawczej”. Słusznie. Wirtuozeria ta nie wystarczała przecie sama sobie, lecz służyła zawsze - prawie zawsze - głębszej potrzebie twórczego obcowania ze zjawiskiem sztuki (literatura jest dla Folkierskiego wybitnie jednym z kontynentów wielkiego państwa sztuki) twórczego obcowania, by dotrzeć do istoty zjawiska i odtworzyć, że tak powiem, jego architekturę wewnętrzną.

Literatura porównawcza i komparatystyka w szerszym tego słowa znaczeniu przerosła bodaj w swym rozwoju nadzieje swoich inicjatorów - pionierów (we Francji: F. Baldensperger'a, P. Hazard'a, P. Van Tieghem'a). - Temu przerostowi towarzyszą z natury rzeczy pewne niedomagania i niebezpieczeństwa ... Władysław Folkierski usiłował - prawie zawsze zwycięsko - opanować nieuchronne braki metody i wyzwoić się z jej słabostek. - Na innym miejscu nazwałem był ten jego styl własny w komparatystyce - przyjaźnią gorącą dla dzieła sztuki i dla samego niepowtarzalnego procesu tworzenia, a przez to dla człowieka „opętanego” wizją rzeczy tworzącej się w jego jestestwie. - Ta przyjaźń pełna pozwala mu nie tylko na gorące, bezpośrednie, intuicyjne zetknięcie się z niepowtarzalną i w pewnym sensie „niewymierną” rzeczywistością dzieła sztuki, ale z tym całym światem ludzkiej „czynności wewnętrznej”, której dzieło jest żywym wytworem. W ten sposób komparatysta-wirtuoz staje się zarazem improwizatorem-odkrywcą.

Owoce tak pojętego wielogłosowego „komparatyizmu” będzie długi szereg prac większych i mniejszych, jak obszerne prawdziwie „polifoniczne”, pełne bystrych wglądów krytycznych studium: „Od Chateaubrianda do Anhellego”, jak klasyczne choć zwięzłe opracowanie tematów porównawczych: „Ronsard et La Pologne”, czy: „Molière en Pologne”, jak krótkie a świetne wprowadzenie w świat Calderona i twórczości dramatycznej hiszpańskiej, jak misterny dyptyk literacki poświęcony sonetowi, dyptyk, którego jedno skrzydło stanowi doskonała i

pełna - pomimo zwięzłości - synteza wiedzy o sonecie, drugie zaś jest wzorem subtelnej analizy literacko-porównawczej, która poprzez trzy sonety Jana Kochanowskiego - pozwala czytelnikowi dostrzec grę wpływów cywilizacyjnych Włoch i Francji...

Wśród tych prac badawczych i szkiców mniejszego wymiaru, ale nieraz wysokiej miary naukowej - przypomnijmy jeszcze w języku francuskim pisaną „Rabelais lecteur de Baldassar Castiglione”, „Renaissance et Romantisme ou les sables mouvants dans l’histoire littéraire”, „Littérature Comparée ou l’Histoire littéraire nationale”, „Alfred de Vigny et Słowacki”, i prześliczną, nie tylko pięknie napisaną, ale przeżytą do głębi, paralełę polską: „Złuda i Prawda Powrotu do Natury: Jean Jacques Rousseau, czy Święty Franciszek z Assyżu”.

W innym oświetleniu badawczym i odmienną metodą - ukazuje czytelnikowi swemu Folkierski - Anatola France’a, czyniąc to z pewnym chłodem czy powściągliwością wewnętrzną, a raczej zastępując ciepło sympatii światłem sprawiedliwości. Choć wtrąćmy na tym miejscu - różnice ideowe nie przeszkadzają Folkierskiemu dochować przez całe życie wiernej przyjaźni literackiej Diderot’owi. Światła sprawiedliwości nie brak również jego studium, o Erneście Psychari’m: „Mieczem i Krzyżem”, ale ogrzewa tu wykład bliskość ideowa, ta właśnie przyjaźń gorąca zawarta między autorem a przedmiotem jego pracy: żywym człowiekiem-bohaterem.

Katolicyzm rycerski - wierzącego humanisty nie zwęża bynajmniej w Folkierskim pola widzenia zjawisk estetyczno-literackich, pogłębiając raczej ich odczuwanie, podobnie jak jego gorąca, bezkompromisowa miłość ojczyzny - pozwala mu tym silniej i tym szlachetniej odczuwać patriotyzm innych, obcych i rozumieć możliwość, a bodaj konieczność zestrojenia miłości różnych ojczyzn w akord ludzki o pełnym brzmieniu moralnym.

Na emigracji - osiadłszy w Anglii - służy prof. Folkierski z całej duszy i ze wszystkich sił - pokrzywdzonej ojczyźnie polskiej - służy jako uczony, pisarz, profesor, polityk i działacz społeczny - zawsze w pełnym rynsztunku bojowym. Występuje więc - budząc szacunek i podziw obcych - na kongresach literatury w Europie i w Ameryce, wyklada literaturę francuską na Uniwersytecie w Bristolu, polską zaś w Centre d’Etudes Slaves, Uniwersytetu Katolickiego w Paryżu.

Dawny uczeń-przyjaciel Ignacego Chrzanowskiego zwraca się teraz z miłością ku twórczości wielkich romantyków polskich - Mickiewicza, Słowackiego, Krasińskiego, Norwida, Chopina... Jego porywające odczyty - nie tylko w Londynie, ale również w Rzymie i zwłaszcza w Paryżu - w czcigodnym Towarzystwie Historyczno-Literackim i w Wolnej Akademii Międzynarodowej, których był czynnym członkiem - budzą zawsze podziw dla mówcy a wielki szacunek dla jego wiedzy odkrywczej ... Ale równie

bystre i piękne, ubarwione często humorem, są jego spojrzenia wstecz ku poetom staropolskim i pisarzom-statystom, że wspomnimy - z serdecznym afektem nakreślona sylwetkę Pawła Włodkowica ...

Jako polityk ideowo i organizacyjnie związany z Obozem Wielkiej Polski i Stronnictwem Narodowym był Folkierski prezesem Rady Naczelnej Stronnictwa Narodowego i wice-prezesem Komitetu Politycznego tegoż stronnictwa. - W roku 1940-1941 był członkiem Rady Narodowej R.P., w latach zaś 1944-1949 ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Prac Kongresowych w Rządzie Polskim w Londynie. W latach 1949-1954 jest członkiem Rady Politycznej, od roku 1954 zaś członkiem Rady Jedności Narodowej.

Jako członek Polskiej Akademii Umiejętności był Zmarły uczestnikiem Komitetu Opieki nad Biblioteką Polską w Paryżu, broniąc gorąco i stanowczo niezależnego istnienia tej wielkiej i zasłużonej fundacji emigracyjnej. - Członek-Założyciel Międzynarodowej Komisji Historii Literatury. Przewodniczący III-go Kongresu Międzynarodowego Historyków Literatury w roku 1939 w Lyonie, szef sekcji nauk historycznych i społecznych Instytutu Współpracy Intelktualnej przy Lidze Narodów w Paryżu, uczestnik niezliczonych zjazdów naukowych międzynarodowych - służy prof. Władysław Folkierski sprawie nauki polskiej zniewalając słuchaczy głębią i oryginalnością myśli, czarem niepospolitym słowa...

Z. L. Z(aleski)

PROF. DR BRONISŁAW HEŁCZYŃSKI

Długoletni prezes Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie, zmarł dnia 25 listopada 1978 roku.

Urodzony 22 października 1890 w Bortatyczach pow. Zamość, wskutek wzięcia udziału w 1905/6 strajku szkolnym i bojkocie szkół rosyjskich, uzyskał maturę gimnazjalną z opóźnieniem w Krakowie w 1910 roku i tam też wstąpił na wydział prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od lutego 1910 roku był członkiem tajnego Związku Młodzieży Polskiej tzw. „Zetu”, który właśnie wówczas opowiedział się za przygotowaniem ruchu zbrojnego przeciw Rosji. W połowie listopada 1910 roku został aresztowany przez żandarmerię rosyjską przy przejściu z „bibułą” granicy Królestwa. Zwolniony za kaucją z aresztu z powodu niepełnoletności, otrzymał w maju 1912 roku wyrok 9 miesięcy więzienia. Od jesieni 1912 roku kontynuował studium prawa. Równocześnie wziął wydatny udział w ruchu młodzieży niepodległościowej „Zarzewie” w Krakowie i w tamtejszej Drużynie

Strzeleckiej. W roku 1913/14 wszedł w skład Delegacji Naczelnej ruchu niepodległościowego (Stanisław Długosz, Andrzej Bystron i Bronisław Hełczyński), która zdecydowała wraz z Komendantem Naczelnym Drużyn Strzeleckich Marianem Żegota-Januszajtisem o podporządkowaniu całości oddziałów Drużyn Strzeleckich pod komendę Józefa Piłsudskiego. W I brygadzie Legionów służył w stopniu podoficera zrazu w I batalionie, a później w IV, biorąc udział w bojach 1914-1915 pod Krzywopłotami i Łowczówkiem, następnie nad Nidą (25 II-18 IV 1925), wreszcie w ofensywie majowej Austro-Niemiec ku wschodowi, w czasie której został ciężko ranny pod Konarami (17-19 V 1915) tracąc w następstwie jedno oko.

Silny duch młodego legionisty przełamał kalectwo. Toteż z początkiem 1917 roku zabrał się do zakończenia studiów prawniczych, a w dwa lata później uzyskał doktorat na Uniwersytecie Jagiellońskim. Profesorowie jego - Stanisław Wróblewski i Fryderyk Zoll, zachęcali go do habilitacji i starań o profesurę. Jednak groza wojny 1920 roku zawróciła go do wojska i służby w korpusie sądownictwa. Nawrotem na drogę naukową stała się docentura prawa handlowego na Uniwersytecie Jagiellońskim, następnie otrzymanie stopnia profesora tytularnego na tamtejszym wydziale prawa. Jednak nęcąca zachęta dawnych kolegów z „Zarzewia” w 1931 roku do pracy w Prezydium Rady Ministrów przeważała nad dalszym wysiłkiem naukowym choć przesłanki z poprzedniego udziału w seminarium historycznym prof. Władysława Konopczyńskiego i żywa tradycja Jego środowiska warszawskiego, zmierzająca do pogłębienia koncepcji państwowej czasopisma „Themis Polska”, upoważniały do jasnych horoskopów.

Po 10-letniej służbie na stanowisku radcy prawnego Prezydium Rady Ministrów Profesor Hełczyński objął funkcję Szefa Kancelarii Cywilnej Prezydenta R.P.- Ignacego Mościckiego (1934-1939). Z tego okresu pozostawił wspomnienia („Niepodległość”, Londyn 1958, t. VI) bogate treścią filozoficzno-prawną na tle spraw wielkiej polityki. W ostatnich latach przed ostatnią wojną (1934-1939) był on prezesem Najwyższego Trybunału Administracyjnego. Dało mu to możliwość czuwania nad wcieleniem w życie nowych zasad administracji i urzędzeń społecznych.

Jako społecznik żywy i wszechstronny, bierze wydajny udział w zorganizowaniu I i II, Zjazdu Polaków Zagranicą, który przekształcono w 1934 roku w Światowy Związek Polaków Zagranicą (w nim to obejmuje prezesurę w 1939), dalej w Funduszu Szkolnictwa Polskiego Zagranicą i w Towarzystwie Rozwoju Ziemi Wschodnich.

Tragedia we wrześniu 1939 roku zawiodła go na emigrację do Francji i Anglii. Krząta się koło powołania zrzeszeń ponadpartyjnych w dziedzinie oświaty i kultury narodowej. Jest jednym z założycieli Polskiego

Uniwersytetu na Obczyźnie (1950) i wieloletnim dziekanem jego wydziału prawnego. W Szkole Nauk Politycznych i Społecznych kieruje Studium Polski Współczesnej (1950-1970), wreszcie uczestniczy w pracach Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie (od 1950), obejmując jego prezesurę w 1961, którą sprawuje z roczną przerwą do śmierci. O tej godności najważniejszej dla jego członków trzeba powiedzieć słów kilka. Przede wszystkim dbał swą pracą o podtrzymanie dobrych tradycji Akademii Umiejętności i swoich poprzedników na tym stanowisku. Podstawą tego było utrzymanie żywego związku z nauką na Zachodzie i kulturą Chrześcijańską, z jej personalizmem i wolnością człowieka, korzystającego z wielotorowości badań naukowych i możliwości niezależnej myśli i słowa. Przejawem tej troski był przodujący udział Profesora w organizacji Konferencji Wolnej Kultury (22-23 VI 1957), a od chwili sprawowania prezesury PTNO - dokonywanie corocznej oceny na jego zebraniach publicznych coraz głębszego i bardziej przewrotnego wnikania kultury Wschodu i jego systemu do ustroju Polski. Wśród zabiegów zaradczych trzeba wymienić pobudzenie do twórczości humanistycznej przez inicjowanie obchodów takich jak: 600-lecie Uniwersytetu Jagiellońskiego (1964), 100-letniej rocznicy urodzin Marii Curie-Skłodowskiej (1967), 400-lecia Unii Lubelskiej (1969), podjęcie roli głównego organizatora Kongresu Współczesnej Nauki i Kultury Polskiej (1970), wreszcie 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika (1973).

Jak widać, Profesor dzielił swe wysiłki na kilka wyższych zakładów naukowych. W nich to wykształcił i przygotował do samodzielnej pracy kilkunastu doktorów i magistrów, nie mówiąc o dziesiątkach kandydatów czy dyplomantów. W kancelariach tych zakładów pozostały liczne skrypta Jego wykładów z elementów administracji publicznej i zagadnień społecznych, a przede wszystkim z wieloletnich kursów na Studium Polski Współczesnej, które wydało pod Jego kierownictwem 7 tomów dzieł oryginalnych lub tłumaczonych dla użytku studentów.

Oprócz wzmiankowanych wykładów i wspomnień, Profesor napisał w 1974 roku dobrze udokumentowany szkic (22 strony) pt. „Józef Piłsudski jako Naczelnik Państwa (1918-1922)”, który w dwu rzutach przedstawia początek i koniec władzy Naczelnika Państwa.

Warto też nadmienić o krótkim dobrze uzasadnionym szkicu Zmarłego o polskim ustawodawstwie w ciągu lat 1919-1939 w języku angielskim pt. „The Law in the Reborn State” (38 stron).

Życie zakończył w 88 roku; zmarł po dwuletniej chorobie. Cierpienia wytrąciły Go z nurtu wartkiego i pełnego twórczości. Osierocił Małżonkę Natalię z domu Sas-Kulczycką, syna Jerzego w Kraju i córkę

Wandę, zamężną Plummer, w Londynie. Wszystkich ożywiał jeden duch miłości wzajemnej i oddania pracy pospólnej.

Stanisław Biegański

PROF. DR JAKUB ROSTOWSKI

Ostatni Dziekan Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu, prof. dr Jakub Rostowski, zmarł w Londynie dnia 5 lipca 1971 roku, w 88 roku życia. Pochowany został w Londynie na St. Mary's Catholic Cemetery, Kensal Rise. Zmarły był jednym z czołowych polskich neurologów w odrodzonej Polsce w okresie międzywojnia.

Urodził się dnia 4 lutego 1884 roku w Bukaczowcach w Małopolsce Wschodniej. Uczęszczał do IV Gimnazjum we Lwowie, a następnie studiował tamże medycynę na Uniwersytecie Jana Kazimierza, uzyskując 31 marca 1909 roku dyplom doktora wszech nauk lekarskich. Jeszcze jako student wykazywał duże zainteresowanie do badań naukowych, pracując od roku 1907-1909 jako młodszy asystent w zakładzie histologii u prof. Szymonowicza. Pierwsza jego praca naukowa ogłoszona w 1908 roku wyszła z zakładu histologii. Od roku 1910 pracuje jako starszy asystent w klinice neurologicznej Uniwersytetu Lwowskiego pod kierunkiem prof. Halbana. Dla pogłębienia wiedzy pracuje przejściowo w słynnych wówczas ośrodkach neurologicznych we Wiedniu (Wagner-Jauregg, Obersteiner, Marburg i Bárány), w Berlinie (Oppenheimer) i w Hamburgu (Nonne). Był to rok 1914 i w Niemczech zastaje go wojna. Powołany do wojska austriackiego pracuje do 1918 roku jako neurolog w szpitalach wojskowych. Z tych czasów pochodzi szereg jego prac opartych na wojennym, pourazowym materiale klinicznym.

Po odzyskaniu niepodległości Polski w roku 1918 wstępuje do formującego się wojska polskiego i bierze udział w wojnie polsko-sowieckiej, przechodząc następnie do życia cywilnego w 1921 roku. Jeszcze w roku 1919 habilituje się z neurologii u prof. Halbana, a w roku 1928 uzyskuje honorowy tytuł profesora na Uniwersytecie Lwowskim, na którym to uniwersytecie pracuje aż do wybuchu wojny w roku 1939. Bierze udział w kampanii wrześniowej jako lekarz w randze majora. Następnie przez Węgry przedostaje się do wojska polskiego we Francji, gdzie pracuje jako neurolog w szpitalu wojskowym. Po upadku Francji przedostaje się do Wielkiej Brytanii, gdzie kieruje oddziałem neurologicznym w szpitalu wojskowym w Szkocji.

Z utworzeniem w marcu 1941 roku Polskiego Wydziału Lekarskiego przy Uniwersytecie w Edynburgu obejmuje katedrę neurologii i psychiatrii a od roku 1946-1949 piastuje dodatkowo godność dziekana. Już po zamknięciu PWL odsłania w listopadzie 1949 roku na dziedzińcu uniwersyteckim pamiątkową tablicę Polskiego Wydziału. W roku 1955 wydaje książkę „The History of the Polish School of Medicine at the University of Edinburgh”. Po zamknięciu Polskiego Wydziału Lekarskiego od roku 1949-1954 sprawuje funkcję konsultanta-neurologa w szpitalu psychiatrycznym Royal Edinburgh Hospital. W roku 1954 przenosi się na stałe do Londynu. Od roku 1955-1962 pracuje z przerwami jako konsultant w szpitalu psychiatrycznym w Bridgend, w Walii.

Przeszedłszy w stan spoczynku, zaczął z zamiłowaniem i powodzeniem uprawiać rzeźbiarstwo. Prace jego były przyjmowane na wystawach w Edynburgu i w Londynie. Szereg jego rzeźb znajduje się w instytucjach polskich i na Uniwersytecie w Edynburgu oraz w rękach prywatnych. W roku 1966 jako honorowy przewodniczący komitetu organizacyjnego 25-lecia Polskiego Wydziału Lekarskiego bierze udział w zjeździe wychowanków w Edynburgu. Na podniosłej uroczystości w Old College Uniwersytet Edynburski nadał mu honorowy doktorat praw. Mieszkając przez ostatnich 17 lat swego życia w Londynie, prof. Rostowski poświęcał dużo czasu na pracę społeczno-narodową, szczególnie w Polskim Towarzystwie Naukowym na Obczyźnie, Związku Lekarzy Polskich na Obczyźnie oraz w Zrzeszeniu Polskich Profesorów i Wykładowców.

Prof. Rostowski cieszył się zasłużoną sławą jako doskonały pedagog, klinicysta i naukowiec i to zarówno w polskim świecie naukowym jak i wśród szkockich sfer lekarskich, dla których prowadził wykłady z neurologii w ramach kursów dokształcających. Z kliniki jego we Lwowie wyszło wiele prac jego uczniów. Po wojnie kilku jego uczniów objęło katedry neurologii w Polsce. Jego własny dorobek naukowy wyraża się liczbą przeszło 70 prac w językach polskim i obcych (do roku 1938 pod nazwiskiem J. Rotfeld). Szczególne uznanie w literaturze światowej zyskały prace jego nad błędniakiem, dalej monografia o nagminnym zapaleniu śpiączkowym mózgu oraz prace o guzach mózgu. Jeszcze przed wojną w roku 1938, prof. Rostowski napisał dobry podręcznik neurologii. Perypetie tego podręcznika zasługują na wzmiankę. W roku 1939 wydrukowany został nakład 1.000 egzemplarzy, który to nakład nie zdołał jednak wyjść z drukarni z powodu wybuchu wojny. Ocalał jeden egzemplarz, który dziwnymi drogami dostał się w czasie wojny do Wielkiej Brytanii. Powielane wydanie tego podręcznika było używane z wielkim powodzeniem przez studentów Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu. Po wojnie władze reżymowe w Warszawie prosiły o możliwość

wydania podręcznika. Rozszerzony i uzupełniony tekst wydrukowano w nakładzie 5.000 egzemplarzy. Jednakże rozprowadzenie w handlu z niewiadomych powodów zostało nagle w ostatniej chwili wstrzymane. Nie fatygowano się nawet zawiadomić o tym autora. W ostatnich kilku latach prof. Rostowski napisał interesujące wspomnienia swego życia (nie wydane). Duża część tych wspomnień dotyczy czasów lwowskich.

W Zmarłym medycyna polska straciła wybitnego naukowca i klinicystę, człowieka o szerokich horyzontach i wielostronnych uzdolnieniach, który zostawił po sobie duży dorobek naukowy, wdzięczność i uznanie wśród swoich oraz poważanie wśród obcych.

W. Tomaszewski

PROF. DR TYMON TERLECKI

Urodzony 10 sierpnia 1905 roku w Przemyślu, tam chodził do szkoły im. Stanisława Konarskiego, a we Lwowie do Gimnazjum III im. Króla Stefana Batorego oraz IV im. Jana Długosza. Studiuje polonistykę i historię sztuki na Uniwersytecie Króla Jana Kazimierza. Studia przerywane kilku pobytami w „Bratniaku” w Zakopanem, gdzie leczy gruźlicę. Po studiach animator życia literackiego we Lwowie, urządza wieczory literackie w Kasynie, redaguje pismo. Debiut pisarski w 1930 roku na łamach „Słowa Polskiego”. Prowadzi kampanię o powierzenie dyrektury teatrów lwowskich Wilamowi Horzycy. Czynnie zaangażowany w „walkę o Schillera”.

1932 rok - doktorat pod kierunkiem Juliusza Kleinera. W tym samym roku wyjeżdża do Paryża, jako stypendysta rządu francuskiego; badania literaturoznawcze i teatrologiczne na Sorbonie i College de France.

W latach 1934-1939 roku Profesor Państwowego Instytutu Sztuki Teatralnej w Warszawie, gdzie wykłada historię dramatu polskiego i światowego. Wśród słuchaczy: Irena Kwiatkowska, Nina Andrycz, Danuta Szaflarska, Irena Kora-Brzezińska, Aleksander Bardini, Erwin Axer, Edward Dziewoński, Kazimierz Rudzki.

Wchodzi do rozszerzonego kierownictwa literackiego scen TKKT (Towarzystwa Krzewienia Kultury Teatralnej). Zastępca redaktora „Życia Sztuki” (rocznik), redaguje „Scenę Polską”, „Teatr” oraz zbiór podręczników teatrologicznych „Wiedza o teatrze”. Drukuje teksty m. in. w „Wiadomościach literackich”, „Drodze”, „Ilustrowanym Kurierze Codziennym”, „Sygnałach”, „Pionie”, „Ateneum”.

Członek Zarządu Związku Literatów Polskich, członek Komisji Historyczno-Literackiej PAU.

W lipcu 1939 roku wyjeżdża z Józefem Wittlinem na lato do Francji. 2 IX 1939 roku zgłasza się do Biura Werbunkowego Ochotników Armii Polskiej w Paryżu na kandydata do Szkoły Podchorążych.

Współzałożyciel i redaktor „Polski Walczącej”, najpierw w Coetquidan, potem przy Sztapie Głównym w paryskim hotelu „Regina”, wreszcie po ewakuacji do Wielkiej Brytanii w londyńskiej drukarni St. Clement's Press obok nowopowstałego „Dziennika Polskiego”.

W czasie wojny czynny w zarządzie polskiego PEN-Clubu, członek komitetu wykonawczego Związku Dziennikarzy RP w Londynie.

Po wojnie ogłaszał artykuły w „Wiadomościach”, „Kulturze”, „Życiu”, „Tygodniku Polskim”, „Ostatnich Wiadomościach” i innych. Udział w licznych książkach zbiorowych.

W marcu 1945 roku współzałożyciel, kierownik wydawnictw i (wraz z Marianem Hemarem) wiceprezes Stowarzyszenia Pisarzy Polskich. W ciągu kilku lat wydał 15 pozycji książkowych (m. in. Mickiewicz, Prus, Leśmian, Wierzyński, Hemar, Baliński, Grabiński, Bogusławski, Wieniewski) oraz był głównym animatorem odczytów i wieczorów literackich SPP.

W sierpniu 1946 roku współzałożyciel Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie. Członek zarządu, potem redaktor wydawnictw („Mickiewicz żywy”, „Wyspiański żywy”, itd.).

W grudniu 1946 roku wstępuje do ruchu politycznego „NiD”. Członek Rady Naczelnej od 8 XII 1947 roku, przewodniczący Rady Naczelnej od 30 VI 1949 do 8 XII 1957 roku. W roku 1947 przewodniczył specjalnej komisji, która opracowała projekt „Zasad Programowych” przyjęty na I Walnym Zjeździe 8 XII 1947 roku. Z ramienia „NiD” był wiceprzewodniczącym Rady Politycznej od 4 XII 1949 roku do 14 III 1954 roku, podpisał z ramienia „NiD” Akt Zjednoczenia razem z Rowmundem Piłsudskim (prezes CKW) i Janem Radomyskim (sekretarzem generalnym). 1954 rok - Członek Tymczasowej Rady Jedności Narodowej. Członek komisji Skarbu Narodowego.

1947 rok - Członek Związku Artystów Scen Polskich Zagranicą, od 1963 roku członek zasłużony; 1980-1981 roku - Przewodniczący Komisji Artystycznej.

Od 1950 roku zaproszony do współpracy z Radiem Wolna Europa. Poza pogadankami, wywiadami i dyskusjami (m. in. „Głos wolnych pisarzy z Londynu”), dorobek radiowy Terleckiego obejmuje także kilkadziesiąt słuchowisk: faktomontaże historyczne i dokumentalne, adaptacje widowisk misteryjnych, zradiofonizował także trzy powieści: „Szkarałatne piętno” Hawthorne, „Moby Dick” Melville'a, „Ciemność w południe” Arthura Koestlera. Przez Radio Wolna Europa wygłasza też przemówienia o

charakterze programowym i polemicznym. 1952 rok - Wykładowca na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie w Londynie, od 1968 roku profesor, w latach 1978-1981 członek Senatu. Członek Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie. Od 1955 roku członek Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu. 1955 roku - Prezes Komitetu Obchodu Roku Mickiewiczowskiego.

Prezes komitetu londyńskiego Kongresu Kultury Polskiej. 1 X 1964 roku - Mianowany Visiting Professor na Wydziale Słowiańskich Języków i Literatury w The University of Chicago. W 1965 roku - Przewodniczący Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie.

W latach 1972-1977 roku po przejściu na emeryturę Senior Visiting Professor w State University of Illinois, Chicago Circle Campus. 1978 roku - wraca na stałe do Londynu. 1980 rok - Wybrany Prezesem PTNO na nową kadencję, przyczynia się do ożywienia działalności po kilku latach zastoju.

10 XII 1981 roku - wraz z Tolą Korian odbywa trzymiesięczny objazd z odczytami po wschodnich Stanach Zjednoczonych i Kanadzie: Chicago, Stevens Point, Wisconsin, Toronto, Montreal, University of Ottawa, Buffalo, Harvard, Detroit, Ann Arbor, University of Michigan, Columbia University, Richmond (Virginia), Orlando (Florida).

27 VI 1990 roku - Senat Uniwersytetu Wrocławskiego podejmuje uchwałę o nadaniu tytułu doktora honoris causa prof. Tymonowi Terleckiemu, „wybitnemu humaniście o wielkich zasługach dla nauki i kultury narodowej”. 14 XII 1991 roku - Członek Honorowy Polskiego Towarzystwa Historyków Teatru.

Dorobek książkowy Tymona Terleckiego:

„Rodowód poetycki Ryszarda Berwińskiego”, Poznań 1937; „Polska a Zachód. Próba syntezy”, Londyn 1947, wydanie II 1947, wydanie III Londyn 1947; „Paryż 1952” - II wydanie pt. „Opowieść o dwóch miastach. Londyn-Paryż” PPK, Londyn 1987; „Krytyka personalistyczna” OPiM, 1957; „Egzystencjalizm chrześcijański” OPiM 1958; przedruk „Krytyka personalistyczna. Egzystencjalizm chrześcijański” Bibl. „Więzi” Warszawa 1987; „Ludzie, książki i kulisy” L. 1960; „Pani Helena Opowieść biograficzna o Modrzejewskiej” L. 1962; I wydanie krajowe WL, Kraków 1991; „Stanisław Wyspiański”, Boston 1983; „Rzeczy teatralne”, Warszawa 1984; „Szukanie równowagi” OPiM L., 1985; II wydanie PFK L., 1988; „Spotkanie ze swoimi” Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999.

bez podpisu

PROF. DR (DR H.C.) EDWARD SZCZEPANIK

Ostatni Premier Rządu RP na Uchodźstwie

Profesor Edward Franciszek Szczepanik urodził się 22 sierpnia 1915 roku w Suwałkach, gdzie ukończył Gimnazjum im. Karola Brzostowskiego. Magisterium wyróżnione nagrodą uzyskał w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie w roku 1936. Po odbyciu służby wojskowej otrzymał stypendium Funduszu Kultury Narodowej na dalsze studia w Londynie w latach 1937-1938. Pracę akademicką rozpoczął w roku 1938 jako asystent prof. Edwarda Lipińskiego w SGH w Warszawie.

Profesor E. F. Szczepanik wziął udział w kampanii wrześniowej i po internowaniu na Litwie był więziony w ZSSR (m. in. w Kozielsku i na półwyspie Kola). Jako oficer 5 PAL, przeszedł szlakiem Armii Polskiej na Wschodzie i walczył we Włoszech, gdzie został kapitanem w Dowództwie Artylerii 2 Korpusu, mianowany majorem w 1990 roku.

Po wojnie wrócił do pracy akademickiej. Uzyskał drugie magisterium nauk ekonomicznych i doktorat filozofii w Uniwersytecie Londyńskim. Pracę akademicką kontynuował w Rzymie, Londynie, Hong Kongu i na Uniwersytecie w Sussex w Anglii. Opublikował kilkadziesiąt artykułów naukowych i 12 książek, poświęconych rozwojowi gospodarczemu, badaniom dochodu narodowego i ekonomice rolnictwa. Był doradcą ekonomicznym w kilku organizacjach międzynarodowych (U.N. High Commissioner for Refugees, Economic Commission for Asia and the Far East, International Coffee Organisation) i w Rządowej Komisji Planowania w Pakistanie z ramienia Uniwersytetu Harvarda. W latach 1963-1977 pracował w Food and Agriculture Organisation of the United Nations w Rzymie, gdzie m. in. był dyrektorem kursów planowania rolniczego i kierownikiem studiów polityki rolniczej. Równocześnie, w okresie rzymskim, brał czynny udział w polskiej pracy społecznej na stanowisku Prezesa Rady Polaków we Włoszech i Delegata Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie przy Stolicy Apostolskiej.

Ostatni Premier Rządu RP na Uchodźstwie, był Ministrem Spraw Krajowych w latach 1981-1986. 7 kwietnia 1986 roku przejął obowiązki Prezesa Rady Ministrów i pełnił je do jej rozwiązania 22 grudnia 1990 roku. Przewodniczył Komisji Likwidacyjnej Rządu RP na Uchodźstwie (1991-1992) i do roku 1995 był prezesem Polonia Aid Foundation Trust w Londynie. Członek Komitetu Obywatelskiego Pomocy Uchodźcom Polskim (1947-1953), założyciel i prezes Instytutu Badania Zagadnień Krajowych oraz Koła Wychowanków SGH w Londynie, był dziekanem i jest obecnie profesorem emerytowanym ekonomii politycznej w Polskim Uniwersytecie

na Obczyźnie. W latach 1986-1995 był powiernikiem Polskiej Fundacji Kulturalnej w Londynie. W latach 1981-2003 prezesem Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie, a obecnie Honorowym Prezesem PTNO. Przewodniczył II i III Kongresowi Kultury Polskiej na Obczyźnie (1985 i 1995) i kierował wydaniem ich prac 21 tomów). W 1996 roku został prezesem ogólnopolskiej Rady Porozumiewawczej Badań nad Polonią, gdzie później został Honorowym Prezesem Rady.

Ma następujące odznaczenia: Order Odrodzenia Polski (I, II, V), Krzyż Walecznych, Srebrny Krzyż Zasługi z Mieczami (2-krotnie), Croce al Merito di Guerra (odznaczenie włoskie), odznaka „Zasłużony dla kultury polskiej”, doktorat nauk ekonomicznych honoris causa w SGH w Warszawie. Odznaki: „Za zasługi dla województwa suwalskiego”, „Zasłużony Białostoczyźnie”, „Zasłużony dla Muzeum Uchodźstwa Polskiego w Bydgoszczy”.

Stanisław Portalski